

LIVIA DANDARA
VASILE I. MOCANU

A fegyveres felkelés dokumentumaiból

Kilenc történelmi nap

A Magazinul Istoric szerkesztőségének jóvoltából az augusztus 23-i eseményekről megemlékező anyagokat a bukaresti folyóirattal egyidejűleg közöljük. Ezért e helyen is köszönetet mondunk.

Megszoktuk már, hogy új naptár szerint tartjuk számon az időt. Új időszámításunk 1944. augusztus 23-ával kezdődik.

Az ünnepi évfordulón jó felújítani a hősköteménybe illő események emlékét, felidézni a román nép legmagasztosabb harcra kelését. Mindössze kilenc nap küzdelmei során az ország egész déli, középső és nyugati része megtisztult a fasiszta csapatoktól, ami meghiúsította a hitleristák arra irányuló terveit, hogy Romániát egy pusztító háború színterévé változtassák.

AUGUSZTUS 23

16^h Ion és Mihai Antonescu kihallgatásra érkeznek a királyhoz.

17^h A kommunista párt felkelési tervei értelmében, a palota és a hadsereg híveivel egyetértésben, az antoneszkánus kormány két vezetőjét letartóztatják.

18^h A főváros katonai parancsnoksága közli a csapatokkal a „Pajura“-parancsot; ez az egységek riasztásának jelszava.

18^h30' Ugyanaz a parancsnokság kiadja a „Stejar“ jelszót, s ezzel elrendeli a csapatok azonnali hadirendbe állítását, hogy a fővárost megtisztítsák a hitlerista egységektől.

Ugyanabban az órában az egységparancsnokok megkapják az 1944. augusztus 23-án keltezett 30 871 számú hadművelési tervet, amely magában foglalta az akció módját, a célkitűzést és a parancsnokság rendelkezésére álló erők megszervezését. Két parancsnokságot — az északit és a délit — megbízták az operatív irányítással.

18^h 30'—24^h. A kítűzött célt teljes egészében elérték. A katonai egységek és a fegyveres hazafias harci alakulatok átvették a román katonai objektumok feletti ellenőrzést s egyidejűleg körülzárták a hitleristák kezén levőket.

Dan Ionescu tartalékos vezérőrnagy:

18 óra 30 perckor Stejar (tölgyfa) fedőnév alatt parancsot kaptam, s a főváros katonai parancsnokságára hívtak. Gépkocsival átszáguldottam a városon, s arra gondoltam, hogy valószínűleg újabb riadó-gyakorlatról lehet szó. Ezért a parancsnokság az első, útamba kerülő tisztre rászóltam:

— Az ember esik össze ebben a melegben, s maguknak riasztósdíhoz van kedvük?

— Egész másról van szó, ezredes úr — válaszolta Dragoș Giorman százados, a 3. hadművelési osztály főnöke. És valóban, egészen másról! Dumitru Dămăceanu ezredes, vezérkari főnök, irodájában közölte velem a nagy hírt, s egyben tájékoztatott az általános helyzetről.

Tudomásomra hozta új megbízatásomat (addig az óráig a 2. felderítő lovas-ezred parancsnoka voltam): kineveztek a déli parancsnokság parancsnokává. E parancsnokságra fontos szerep hárult a bukaresti hadműveletek keretében. Feladatunk röviden a következő volt: **elfoglalni és védeni kilenc állami intézményt** — köztük

a rendőrprefektúra, az állambiztonsági hivatal, a titkos szolgálat székházai, a vácáresti-i szikratávíró állomás, a nemzeti bank épülete —; megszállni tizenkét német katonai objektumot — köztük a légierők mellé kirendelt Gerstenberg tábornok parancsnoksága alatt álló német katonai misszió (az egykori Ilfov megye prefektúráján volt beszállásolva) és a szárazföldi hadsereg mellé kirendelt a volt hadtudományi főiskolában székelő, Hansen tábornok parancsnoksága alatt álló német katonai misszió —; ránk bízta még a főváros déli részében a rendfenntartást, valamint a hitleristák bármilyen betörési kísérletének visszaverését a Dél felől Bukarestbe vezető utakon.

Ezredem mellé erősítéseket kértem: csendőr-, utász-, tank-, tüzérségi egységeket kaptam... Amikor megkérdeztek, hány órákor kezdhetem meg az akciót, azt válaszoltam, hogy reggel 4 órákor. Távozáskor Dragoş Giorman irodájában találkoztam Alexandru Ştefănescu hadnaggyal, a híradósok főnökével, aki jelentette, hogy parancsnoki posztom és a főváros katonai parancsnoksága között a híradókészülékek vonalban vannak és azonnal igénybe vehetők. Az operatív parancsnoki állás (az Ilfov megyei törvényszék épületében volt beszállásolva) felé tartottam, ott rögtön összehívtam az alegységek parancsnokait és azokat a tiszteket, akikre sürgős feladatok vártak.

20h A főváros katonai parancsnokságára megérkezett Emil Bodnaraş elvtárs. A parancsnokság egyik irodájába beköltözött a fegyveres hazafias harci alakulatok parancsnoksága; így biztosítva volt a fegyveres felkelés akcióinak egybehangolása.

A nagyvezérkarnál Gheorghe Mihail hadosztály-tábornok irányításával a tisztek hozzáláttak az operatív irányvonal és az új politikai és katonai helyzet igényelt hadműveleti tervek kidolgozásához.

20h 30' Friessner vezérezredes, a Dél-Ukrajna fedőnévvel ellátott német hadseregszempont parancsnokát tájékoztatták, hogy „valami nincs rendben Ion és Mihai Antonescu körül”. Két román tábornokkal, Petre Dumitrescuval és Ilie Ştefleaival folytatott telefonbeszélgetés után Friessner számot ad magának arról, hogy a román hadsereg nagy egységeinek parancsnokait nem lehet megvesztegetni.

21h Emil Bodnaraş elvtárs a fegyveres hazafias harci alakulatok egyik különítményével a királyi palotába érkezik, s átveszi a letartóztatottak őrzését, majd a Vatra Luminoasă negyed egyik konspiratív házába szállíttatja őket.

A 2. lovasezred egyik alegysége Radu

Cocoş hadnagy vezényletével fogságba ejti a Cişmigiu park mellett levő Princiár szállodába elhelyezett hitlerista katonákat.

21h 30' A bukaresti rádió adása megszakad. A hallgatókat kéri, maradjanak vevőkészülékük mellett.

22h A király kiáltványát sugározzák, melynek szövegét a Román Kommunista Párt képviselőinek közreműködésével fogalmazták meg.

Az összes katonai egységek riadókézsültségbe helyezkednek. Megkezdődik a hitlerista csapatok lefegyverzése.

A 3. Olt-ezred első zászlóalja a Slatina melletti Grădiştea dombon megtámad és foglyul ejt egy erős híradós alakulatot.

23h A nagyvezérkar közli a Bukarestben és az országban levő összes katonai egységekkel az 1944. augusztus 23-án keltezett első számú hadiparancsot, mely többek között a „kezdeti meglepődés kiaknázására” villámgyors katonai akciókat ír elő.

Ebben az órában a lovas gárdaezred két százada a hazafias harci alakulatok két osztagával a Bonaparte és Filipescu parkokban felszámolja a német alakulatokat.

Marcel Olteanu tartalékos vezérőrnagy:

1944. márciusától kezdve a lovas gárdaezred parancsnoka voltam. Ez a díszegység — amely egy napot sem töltött a fronton — csodálatos ütőképes ezreddé alakult, s becsülettel megálta a tűzkeresztséget. Amikor Pajura (Sas) Stejar fedőnév alatt parancsot kaptam, a fővárosi katonai parancsnokságra mentem, ott Iosif Teodorescu tábornok tájékoztatót a királyi palotában történekről. Egyben közölte velem, milyen feladat hárul rám. Küldetésem ezredemmel minden áron megakadályozni, hogy az ellenség az északi utakon betörjön a fővárosba.

Ezredemnek a Jianu parkban (ma Herestrău) felvonult, majd a Hippodrom (ebben a zónában van ma a Scinteia ház) felé húzódó századaikhoz mentem. Elhatároztam, hogy a védelmet a Băneasa és Herestrău tavak alkotta övtől délre szervezem meg. Bármely irányból (Tunari—Herestrău, Otopeni—Băneasa—Mogoşoaia és

Străulești) jött volna is, a tavakon való átkeléskor a közlekedési útvonalakat szilárdan eltorlaszolt és erős tüzzel védett hídfők „összeszorítják“, s a hivatlan vendégek számukra veszélyes, szűk résbe kerülnek.

A lovas gárdaezred hadirendje szinte magától három csapatra oszlott. A leg-erősebb már éjfélről kezdve a kijelölt helyen, a báneasai híd előtt volt, őrizvén a főváros e stratégiai kapuját. A báneasai hídtól keletre fekvő szigeten jól álcázott, aknavetőkkal, gépfegyverekkel megerősített hadállásunk volt. Ez azt a feladatot kapta, hogy tartsa tűz alatt a híd északi bejáratát és Băneasa falu erdő szélét. Éjjel három óraker ellenőriztem az elhelyezkedést. A hídon elbeszélgettem George Riu-reanu századossal, a báneasai különítmény parancsnokával.

— Mi hallatsz ik itt, maguk felé — kérdeztem.

— Semmi különös, ezredes úr, csupán annyi, hogy ezelőtt negyed órával hadt itt át Otopeni felé Gerstenberg tábornok, dühös arccal!

— Miért engedte át?

— Nehezen szántam rá magam, de engedélye volt a főváros katonai parancsnokságától, s ezenkívül két román törzstiszt kísérté.

A sziget felé invitáltam a kapitányt. Ott — soha életemben nem felejttem el —, az éjszaka mély csendjében megilletődve hallgattam egy Motru vidéki megható be-tyárdalt. Rázmeri tá szakszervező énekelté. A néhány órával később megindult heves rohamban Rázmeri tá elszántan tüzelt a gépfegyverrel, amíg egy átkozott grá-nátrepesz le nem tépte balkarját.

23h 30' Az Észak-Moldvában levő Mă-lini—Valea Seacă zónában a 3. határőr- ezred és a 6. határőrezred első zászlóalja Nistor Teodorescu ezredes vezényletével meglepetésszerűen megtámadta a 3. né- met hegyivadász hadosztály egységeit, súlyos veszteséget okozva neki.

Ploiești-en és Prahova völgye más kő- olajközpontjaiban a munkások — közre- működve az e térségben levő katonai al- egységekkel — lefegyverezték a kőolaj- finomítók és más ipari objektumok náci őrségeit.

Az 1. román hadsereg a dél-nyugati, nyugati határ, valamint a bécsi döntés kikényszerítette határvonal mentén fe- dező hadmozdulatokat kezd. Az akció 48 órán belül sikerrel zárult.

A légierők egységei lefegyverzik a re- pülőterek német legénységét, a híradósok pedig megkettőzik, megháromszorozzák a kapcsolati hálózatot, hogy elősegítsék a fegyveres felkelés akcióinak egybehan- golását.

A Sărindar utcai nyomdában már dol- goznak a România Liberă első legális számán.

Costin Ionașcu tartalékos vezérezredes:

Azon az estén a 9. gyalogos hadosztály parancsnokságán tartózkodtam. Én vol- tam a parancsnoka. Másokkal együtt én is hallgattam a 22 óraker sugárzott közle- ményt. Gondolataimban tömérdek kérdés kavargott. Hogyan cselekedjem? Mit te- gyek először? Miként reagálnak majd a német csapatok? A hadosztály 25 436 kato- nát számlált és egy 120 km hosszú, 80 km mély frontszakaszon állott. A rádió köz- vetítette kiáltványt hadiparancsként fogtam fel, s kiadtam az első utasításokat: ri- adókészültségbe helyezni az alárendelt egységeket, elvágni a telefonösszeköttetést a hitlerista parancsnokságokkal, lezárni a Konstanca felé nyíló „kapukat“, megerő- síteni a zónában levő fontosabb objektumok őrségét. Ugyanakkor kapcsolatba lép- tem a tenger- és folyamparti parancsnoksággal, valamint a Dobruzsza területén állomásozó más katonai alakulatokkal.

Még akkor éjszaka tudomást szereztem a tartományi pártbizottság konkrét akciótervről. A parancsnokságon Victor Dușa elvtárssal megbeszélést folytattam, s közösen tanakodtunk, milyen fontos intézkedéseket kell tennünk Konstanca város- ban és a kikötőben, hogy a zónában megbénítsuk a fasiszta csapatokat.

Dumitru Popescu brigádtábornok:

A 7. területi hadtest 9. lovashadosztályát vezényeltem, hadiszállításunk Lugoson volt. A hadosztályt különlegesen szervezték meg. Egységeit Temesváron, Lugoson, Nagyszébenben, Turnu Severinben, Dobruzsában, a Prahova völgyében osztották szét. A rádió sugározta kiáltványt az utcán hallgattam, egy sebtében állampolgári

gyülekezési helyé vált ház nyitott ablakán át. Azonnal a hadosztály-törzsrre siettem, csaknem az összes tisztet ott találtam, élénken vitakoztak.

Rögtön riadókézsültségbe helyeztem a severini zónában levő egységeket és alakulatokat, kiadván nekik a parancsot, hogy foglalják el a főbb objektumokat és tegyenek szigorú intézkedéseket a német egységek bármilyen akcióinak megakadályozására, meghagyva nekik: tanúsítsanak különös elővigyázatot az altiszti iskola német oktató csoportjával és a katonai röptéren tartózkodó hitlerista egységekkel szemben.

Meg voltam győződve, hogy a hadosztály hamarosan akcióba lép a dél—nyugati határon.

Marin Manafu tartalékos altábornagy:

Az 1. területi hadtest felett parancsnokoltam. A hadtest parancsnoksága Krajován volt. Augusztus 23-a reggelén, miután néhány irodai munkát elvégeztem, már éppen indulni akartam Turnu Severinbe, amikor Nicolae Niculescu ezredes, vezérkari főnök közölte velem, hogy egy repülőszázados személyesen kíván átadni valami parancsot.

— Sănătescu tábornok úr küldött — mondta a repülőtiszt —, hogy önt sürgősen Bukarestbe szállítsam. Legkésőbb 17 órakor ott kell lennie.

Azonnal magamhoz hívtam Niculescu ezredest, s anélkül hogy tájékoztattam volna, kihez megyek — így szölt az utasítás —, elkértem tőle az egységeknek és alegységeknek az 1. hadtest hatósugarában történt széthelyezésére vonatkozó iratcsomókat. Aztán megkérve, hogy visszaérkezésemig tartózkodjék állandóan a parancsnokságon, közöltem vele: Bukarestbe utazom, erről azonban senkinek sem szabad tudnia.

... 17 óra 30-kor megérkeztem Bukarestbe. A palotában Emilian Ionescu ezredes, királyi hadsegéd fogadott. A palota baloldali szárnyának egyik szobájába vezetett, ahol jelen voltak Mihály király, Sănătescu, Mihail, Dombrovsky tábornokok és egy civilekből álló csoport.

Antonescu letartóztatásáról röviden Mihail generális tájékoztatott. Közölte velem, hogy az 1. területi hadtest hatáskörét ki kell terjeszteni egész Olténiára, valamint az egykori Olt, Argeş és Muscel megyékre.

... Miután végighallgattam a 22 órakor sugárzott közleményt, a Hadsereg Házában találkoztam Voinea őrnaggyal, az 1. hadtest 3. hadműveleti irodájának főnökével. Megbeszéltük a legsürgősebb teendőket. Aztán a nagyvezérkar székházából sürgönyöztem Krajovára, Niculescu ezredesnek, tudomására hozva az elhatározott intézkedéseket. Ezek: erős őrségek felállítása Krajova és a térség legfontosabb objektumainál, riadókézsültségbe helyezni a csapatokat, hogy bármely pillanatban akcióba léphessenek.

Az augusztus 24-e reggelén Bukarest ellen intézett hitlerista bombatámadás már nem talált a fővárosban. Félórával előbb Krajovára indultam.

A hitlerista csapatok kivételes stratégiai fontosságot tulajdonítottak Olténiának. A németek ellenállási pontokat szervezhettek volna a Kárpátok vonulatánál, s csapaterősítéseket kaphattak volna Bulgáriából és Jugoszláviából. Íme, miért kellett gyors megghiúsító intézkedéseket hoznunk. Azokban a napokban mellettünk álltak a fegyveres hazafias harci alakulatok. Felfegyverkezett munkások és parasztok közösen harcoltak a katonákkal.

AUGUSZTUS 24.

0h 20'—0h 30' A moldvai fronton levő 3. és 4. hadsereg közölte az alárendelt egységekkel a szovjetellenes háborúból való kilépésre és az ország belsejébe történő visszavonulásra vonatkozó parancsot.

2h 00' Sănătescu tábornok, a Minisztertanács elnöke tudomást szerezvén, hogy a hitleristák Bukarest körül és a Pra-

hova völgyében összpontosítják erőiket, s Hitler utasítására ellenakciókra készülnek, parancsot adott a főváros katonai parancsnokságának, haladéktalanul támadja meg a német katonai objektumokat, s semmisítse meg őket.

4h 00' A katonai egységek és a fegyveres hazafias harci alakulatok általános támadást indítanak.

A Prahova völgyében, Dobrudzásban, Olténában, Bándtban, Krisánában kiterjedtek a harcok a hitleristák ellen.

6h 30' A katonák és a felfegyverzett munkások a báneasai hídnál visszaverik a hitlerista csapatok támadását.

A pártsajtó kilép az illegálisból, s közli a Román Kommunista Párt Központi Bizottságának felhívását, amelyben az egész népet kíméletlen harcra hívja fel a fasiszták ellen.

10h 00' A hitlerista légiő megkezdi Bukarest bombázását.

11h A 2. lovasezred két eszkadronja és a Malaxa üzem, valamint a Gagel kenyérgyár fegyveres hazafias harci alakulatai felszámolják a légiőrök mellé kirendelt német katonai misszió ellenállását.

12—24h Lefegyverzik a különböző szállodákban, bankokban és a Dealul Spirii állomáson levő német csapatokat.

A rahovai vámnál visszaverik a hitleristák támadását.

Megkezdődik Bukarest északi részében a német katonai csoportok felszámolása.

A Tirgovistéről érkezett páncélos különítmény a Báneasa—Otopeni zóna fe-

lől az ellenséget hátra támadva szétzúzza a hitlerista csoportok ellenállását Buftednál és Mogoșoaianál.

Megkezdődnek a harcok Moreni-nél, Bucovnál, Ploiești-en, Budán, Păulești-nél.

Harcba vetik a román vadászpilótákat. Ezek a légelhárító tűzérővel közösen megüsitják a német repülőket Bukarest ellen intézett támadásait.

A báneasai repülőtéren az 1. vadász repülőraj és a 3. román területi bázis személyzete keményen ellenáll az ellenséges csoportok első támadásának. Majd miután erősítéseket kaptak a piperai légi kiképző központtól és az ejtőernyős zászlóaljtól, valamint a fegyveres hazafias harci alakulatoktól, estig visszafoglalják a báneasai repülőtér egyik részét, felszabadítván Herestrău és Báneasa falut.

A parasztok megkezdik egyes elszigetelt német alakulatok lefegyverzését, löszszerrel megrakott teherautókat foglalnak le, raktárak és hidak melletti német katonai őrhelyeket szállnak meg. A falvakon községi bírákat váltanak le, s a parasztok tömegesen csatlakoznak a hazafias alakulatokhoz.

Vasile Căprăroiu nyugdíjas munkás:

Vállalatunk, a Gagel nyüzsgött a hitleristáktól (német tőkével működött!). A 23-ról 24-re virradó éjszakán a gyár fegyveres hazafias harci alakulatai foglyul ejtették a fasiszta őrszemeket. A főlzabadtított gyárban valóságos „csata” kezdődött: a munkások már sütötték a kenyeret a főváros és a hadsereg ellátására.

Réggel 8 óra tájban a hazafias harci alakulatok Parancsnokságának felhívására fegyveres hazafias harci alakulataink tagjainak egy része megközelítette az Ilfov-megyei prefektúrát a Splaiul Independenței-en, ahol csatlakoztak a 2. Călărășiezred katonáihoz és a Malaxa munkásaihoz.

11 óra körül az épület pinceablakában föltűnt a kapituláció fehér zászlaja. Majd tódulni kezdtek kifelé a hitleristák, mint a patkányok...

Teodor Dobre tartalékos ezredes:

A körülbelül ezer emberből álló ejtőernyős zászlóaljnak voltam a parancsnoka. Már augusztus 23-ról 24-re virradó éjszaka elfoglaltam az állást a főváros védelmi övezetében, a Báneasa—Pipera—Tunari körzetben, parancsnoki állásom a piperai repülőtér északi szegélyén helyezkedett el.

24-én parancsot kaptam Emil Gheorghiu tábornoktól — a román légiő parancsnokától —, hogy zászlóaljjal vonuljak a báneasai repülőterre, ahol a légi szállítási csoport meg néhány ugyancsak nemrég szolgálatba lépett légelhárító üteg nehéz helyzetbe került. Az ember- és hadianyagfőlényben lévő németek bekerítették a hangárokat és a román parancsnoki állást. Azonnal kiküldtem két szakaszt rohamosztagnak gyanánt. Sorsot kellett húznunk, mert mindenki harcolni akart. Velük ment önkéntesen Traian Dumitrescu-Popa kiképző tanár. Kertek és házak között lopakodva haladtak előre s a keleti hangárok felől nyomultak be a repülőterre. Lövések dördültek... Négy-öt ejtőernyőssel jött kiképzőnk behatolt egy hangárba, s rajtaütött őt vagy hat németen, akik éppen meg akarták semmisíteni a repülőgépeket. Az ejtőernyősöknek sikerült megfutamtítaniok a hitleristákat, egy részük a repülőtér nyugati szélé irányában, másik részük dél-keleti irányban, Bă-

neasa falu kertjei felé vonult vissza. Utasítást adtam Mihai Tantu századosnak, hogy vezényeljen ki még három rohamcsapatot; ezeket aztán a hazafias harci alakulatok egyik osztaga is támogatta. Ekkor hozta meg a zászlóalj az első áldozatot. Ion Pop-Cluj közlegény, Teodor Ștefănescu segédtsízt, Fl. Lăzărescu és Cornel Crăciunescu szakaszvezető elesett a házakban és kertekben bujkáló fasiszták golyóitól. Filip Covaciut, a fiatal autószerelőt az STB-műhelyekből egy gépfegyver sorozattal kaszálta le.

A gyilkos küzdelem — nem egyszer közelharc — így folyt naponta egészen augusztus 27-ig.

Ma a repülőtér víztornya mellett egyszerű kereszt áll a következő felirattal: „Itt esett el kemény küzdelemben 1944. augusztus 24-én Ilie D. Nicolae ejtőernyős szakaszvezető, miközben a főváros védelmében szembeszállt a hitlerista dúlással.“ Mi, az életben maradtak minden évben fölkeressük ezt a sírhelyet, és áhítattal emlékezünk azokra, akik annak idején életüket adták.

AUGUSZTUS 25.

13^b A Vulcan-üzemek és a Román Vegyüzemek fegyveres hazafias harci alakulatai együttműködésben a 2. Călărași ezred alegységeivel megtörik a német katonai misszió ellenállását a katonai főiskolával szemben.

A nap folyamán más alakulatok fogásba ejtik a Cotroceni és Belu negyedekben, az Ambassador szállodában és a Militari községben tartózkodó hitlerista csapatokat.

A katonák mellett felfegyverzett munkások vesznek részt az I.C.A.R. hangárainak bevételéért vívott harcokban. Estére a mieink szilárdan tartják a fővárost.

A román légierők súlyos csapásokat mérnek a német repülőerőkre. Számos német repülőgépet zsákmányolnak, és lefegyverzik személyzetüket.

Eredményesen folynak tovább a polgári és katonai hazafias alakulatok hadmozdulatai a főváros környékén. A Bukarest—Ploiești műút elvágása nyomán

az Otopeni—Băneasa térségben csoportosuló németeket észak felől is megtámadják.

A Prahova völgyében Azuga, Bușteni, Breaza, Posada, Scăieni, Nedelea, Chișorani helységekben lefegyverzik a német csapatokat. Heves küzdelem bontakozik ki Ploiești megvédéséért.

Dél-Munténiában a 2. területi hadtest egységei lefegyverzik a Turnu-Măgurele, Oltenița, Alexandria, Tândărei, Gura Ialomiței helységekben tartózkodó német csapatokat.

Dobrudzában fölmorzsolják a topraisari-i, Negru Vodă-i, hîrșovai, konstancai, mamaiai, eforiai, mangáliai német ellenállási gócot.

Harcra elfoglalják a brassói, vidombáki és baloméri repülőtérrel. Brassót teljesen megtisztítják az ellenséges csapatoktól.

Prázsmár térségében harcba lép a Rogifer üzem munkásaiból alakult Kék Úteg.

Ștefan Buciuceanu, az Autobuzul üzem minőségi ellenőre:

23-án éjszaka szabadultam a lugosi börtönből; augusztus 25-én reggel érkeztem Bukarestbe, és az állomástól egyenesen a hazafias harci alakulatoknak az Aleea Alexandrun lévő parancsnokságára siettem. Egy körülbelül 27—30 tagú hazafias alakulatba osztottak be, azt a feladatot kaptuk, hogy támogassuk azokat a román katonákat, akik a Calea Victoriei-en körülzárták a német követség épületét (jelenleg az O.S.T.A. székháza).

A követség bejáratára irányított gépfegyverek fedezete alatt behatoltunk az épületbe. Az előcsarnokban mintegy 30 fasiszta megadta magát. A belső helyiségekből lövések hallatszottak. Az egyik fürdőszobában vértócsa közepén találtuk Manfred von Killingert és titkárnőjét.

Marin Gr. Năstase mérnök:

Tervező mérnök voltam a tohani üzemekben. Volt az üzemben három ágyú, ezekkel végezték a próbálövéseket a lőtéren. Augusztus 25-én a munkások elhatározták, hogy tűzérési úteget szerveznek (56 embert választottak ki az önkéntesen jelentkezők közül), ez aztán a jelképes Kék Úteg elnevezést nyerte (a kezelőlegény-

ség ugyanis kezes-lábast viselő munkásokból állott). Tüzérhadnagyi rangomra való tekintettel a munkások parancsnokukká választottak. 26-án jelentkeztünk a brassói 3. hegyivadászászlóaljnál; hadállásunkat Prázsmártól délre jelölték ki.

Azonnal cselekedtünk. Lőszerben nem volt hiány: üzemünk munkásai folyamatosan ellátták vele. Augusztus 28-án Aldoboly—Podul Olt térségébe vonultunk, ugyanis a hitlerista és horthysta csapatok Sepsiszentgyörgy felől törtek előre.

Tüzelésünk lehetővé tette a gyalogság számára, hogy megtámadja Aldoboly községet.

Augusztus 31-én a brassói Astra munkásai újabb négy löveget küldtek nekünk. Az üteg körülbelül szeptember 10-ig harcolt, ekkor katonai egységekkel váltották föl.

AUGUSZTUS 26.

Közléteszik a Román Kommunista Párt Felhívását az ország népéhez.

Az ellenség utolsó elszórt ellenállási gócainak fölszámolásával — a Krematórium, a S.E.T. repülőgépgyár és Colentina negyed körzetében — sikerrel zárul a főváros belterületén tartózkodó hitlerista erők megsemmisítését célzó hadművelet.

Döntő hadmozdulatok bontakoznak ki az Otopeni—Băneasa térségben elhelyezkedő ellenséges erők megsemmisítésére, a katonák mellett az S.T.B., a C.F.R., Vulcan és más gyárak felfegyverzett munkásainak részvételével.

Az 5. hadtest egységei és a fegyveres hazafias harci alakulatok jelentékeny fasiszta erőket fegyvereznek le Moreniben és környékén.

Tovább folyik Dobrudza (Jijila, Sinoie, Mihai Viteazul, Cernavodă, Cobadin) megtisztítása.

Megsemmisítik a Turnu Severin—Șimian térségben összegyűlt ellenséges csapatokat, amelyek nyugat felé próbáltak kitörni.

A határ fedezésére rendelt román csapatok fogságba ejtik a Kárpátok szorosain Észak-Erdély felé visszavonuló német hadoszlopokat.

A 103. és 104. hegyivadászás parancsnokság egyes csapatai, a 6. tüzérdandár, a 17. gyalogezred és más, Moldvában tartózkodó egységek csatlakoznak a hitleristákkal küzdő szovjet hadsereghez.

Intézkedések a tehermentesülő román erők felkészítésére az Erdély felé való előnyomulásra.

Spătaru Constantin-Moise mozdonyvezető:

Váltásvezető voltam a cilibiai állomás fűtőházában. Augusztus 24-ről 25-re virradó éjszaka utasítást kaptunk telefonon, hogy tartóztassuk föl azt a Buzău felé igyekvő motoros vonatot, amelyiken egy géház tábornok utazott. Egy másik utasítás értelmében veszteglésre kellett kényszerítenünk egy német csapatszállító vonatot, amelynek utasaira az a feladat várt, hogy tönkre tegyék a buzăui és Ploiești-i vasúti csomópontot.

A motoros vonatot augusztus 26-ig tartottuk vissza az állomáson, ekkor aztán kiengedtük a buzăui vonalra, amelyről tudtuk, hogy Cilibiától néhány kilométernyire tekintélyes mozdony-csoportozat torlaszolja el.

Ugyanaznap este befutott a 69 vagonból álló 7512-es vonat, mintegy 700 náccival.

A vasutasok a vagonok ide-odatologatásával, mimelt balesetekkel olyannyira kihozták a sodrúkból a hitlerista tiszteteket, hogy végül már pisztollyal fenyegetőztek.

Miután néhány munkás a tábărești-i őrház mellett egy darabon megrongálta a pályatestet, a vonatot kiengedték az állomásról. Két mozdony vitte a vonatot a „meglepetés“ felé — a mozdonyokon hazafiak ültek. A hitleristák pánikszerűen ugráltak ki a kisiklott vonatból és ingerülten tértek vissza... az üres állomásra. Buzău meg volt mentve.

AUGUSZTUS 27.

Felbomlik a Bukaresttől Északra elhelyezkedett ellenséges erők hadirendje (az ellenséges csapatok egy része megadja magát, másik részük pedig beszorul egy szűk területre az Otopeni-i repülőtéren).

Harcképtelenné teszik a német csapatokat Giurgiuban; a kőolajipari és kikötő

tői berendezések megmenekülnek a pusztulástól.

A nehéz tüzérség és a 7. könnyű tüzérségi osztály megsemmisít néhány hajót, amely a Dunán próbált visszavonulni.

Újabb hitlerista hadoszlopot fegyvereznek le Cernavodánál.

Az 5. gyalogos hadosztály csapatai fog-

ságba ejtenek egy visszavonuló német hadoszlopot Stîlpu-Buzăunál.

Felszámolják a lugosi, karánsebesi, a resciai, aminai, oravicai, aradi német ellenállási góccokat.

A Baragănon a 21. Galați gyalogos hadosztály megütközik a visszavonuló hitlerista csapatokkal.

Costachi Mindru tartalékos ezredes:

A frontról visszatért 21. Galați gyalogos hadosztály Braniste faluban állomásozott, a Szeret mentén. A katonák — mintegy 5000-en maradtak életben — nem szóródtak szét, noha gazdaságaik a közelben voltak. Augusztus 23-án este — noha egyetlen rádió sem volt a faluban — valaki kiejtette a béke szót. A hír szétfutott, de senki sem tudta, miféle béke köszöntött be, és hogyan. Lehet, hogy ezért nem volt sem örömmujongás, sem vita, s ezért nem törtek össze egyetlen puskát sem a kerékagyon, hogy az útféltre vessék.

Másnap parancs jött, hogy meneteljünk Bukarest felé. Áthaladóban a Szereten katonáink útjelző táblát állítottak föl a hídfőnél. „Erdély felé” felirattal. A hadosztály egységei menet közben szerveződtek újra harcra készre. Tudomásunkra jutottak a Bukarestben, Galați-on, Barboși-on, Focșani-ban, Făurei-en történetek. És mindez a lidércnyomás, a megaláztatás, a gyűlölet és a „... tudatom, hogy mindenünket elvitték”-szerű fordulatokkal kezdődött levelek négy éve után.

Augusztus 27-ről 28-ra virradó éjszaka a Baragăn szívében utolérték bennünket a hitlerista hadoszlopok, az elsők, amelyeket átkergettek a Szereten.

Amikor Rute Rușetuból útra keltünk Pogoanele—Buzău felé, a hadosztály parancsot kapott, hogy fegyverezze le és ejtse fogságba mindazokat a hitlerista hadoszlopokat, amelyekkel e térségben találkozik.

Augusztus 28-án este a 29. hitlerista hadtest (parancsnoka Anton Frieher von Bertholsheim altábornagy volt) páncélos alakulatait Brădeanu falu előtt feltartóztatta hadosztályunk 24. gyalogezrede. Másnap Pogoanele falu előtt a 10. páncélosgránátos hadosztály (parancsnoka August Schmidt altábornagy volt) töredékeit támadta és semmisítette meg a 11. Szeret gyalogezred.

Pogoanelen túlra csak 3600 hadifogoly jutott, És ez még csak a kezdet volt...

AUGUSZTUS 28.

A fővárosban nagy munkásgyűlést rendeznek, az elsőt az antoneszkánus rendszer megdöntése óta. A Kommunista Párt élharcosai emelkednek szólásra. Nicolae Ceaușescu és Gheorghe Apostol elvtársak biztosítják a hadsereget arról, hogy a munkásosztály hatékonyan fogja támogatni harcában.

Teljesen szétzúzzák a hitleristák ellenállását a fővárostól északra fekvő helységekben és erdőkben. (E hat nap alatt Bukarest térségében közel 7 000 foglyot ejtenek, köztük 7 tábornokkal.)

Gherghifánál fogságba esik a Stahel és Gerstenberg tábornokok vezénylete alatt álló német hadoszlop, amely kibújt az otopeni-i gyűrűből.

A 3. és 4. hadsereg egységei Kelet-Munténiában lefegyverzik a Moldvából visszavonuló ellenséges hadoszlopokat, amelyek Bulgária felé igyekeztek.

Szétverik az orsovai német helyőrséget, így a dunai átjáró Jugoszlávia és

Magyarország felé lezárul az ellenség előtt.

Bodzaforduló és Barátos térségében Keresztvár község lakosai együttműködésben a katonai alakulatokkal lefegyverzik azoknak a német hadosztályoknak a maradványait, amelyek kiszabadultak Iasi—Kisinyov harapófogóból.

A hegyvadász hadtest átlépi a bécsi döntés által kijelölt határvonalat, és támadásba lendül Sepsiszentgyörgy irányába, hogy szabadá tegye a Brassó—Törvis vasútvonalat, amely nélkülözhetetlen az erdélyi hadműveletek szempontjából.

A szovjet csapatok elérik a Dél-Mizil, Dél-Buzău, Brăila—Tulcea, Sulina vonalat, és élénk ütemben menetelnek tovább Ploiești, Bukarest és Konstanca felé.

AUGUSZTUS 29.

Moszkvába utazik a fegyverszünet aláírására fölhatalmazott román küldöttség.

SECRET

8

4 decembrie

23

Nr. 30871

1944 luna decembrie ziua 23
Comandamentul Militar al Capitalei

Comandamentul Militar al Capitalei, nr. 30871-15

ORDIN DE OPERATIE

I. SITUATIA:

Fapt de situatie rezultată din PROCLAMATIA către Taria a M.S. ROMANIEI din ziua de 24.12., precum și pentru executarea Ordinului Mareșalului Stat Major nr. se ordonă următoarea:

II. MISIUNEA:

Comandamentul Militar al Capitalei are misiunea:

- 1.-Să ocupe și să apere autoritățile și Instituțiile Publice din Capitală, garantând normale lor funcționare.
- 2.-Să asigure ordinea contra oricui ar încerca să o turbure (români sau germani), atât din interiorul cetății și din afara ei.

III. TARE LA DISPOZITIE:

Cele arătate în TABELUL ANEXA NR. 1.

IV. DISPOZITIV SI MISIUNI:

Doi Comandanți:

A 30 871. számú hadműveleti parancs

Befejeződik a német csapatok lefegyverzése Dobruzsában. A délutáni órákban szovjet gépesített egységek érik el Konstancát.

Teljesen megtisztítják az ellenségtől Sloboziát és Calafatot.

A Bukarest térségében fölszabaduló csapatokkal megerősítve az 5. területi hadtest lefegyverzi a pähärnicească-i és mirosłávești-i hitlerista csoportokat, a 18. gyalogos hadosztály pedig egy szovjet harcokcsizó alakulattal együttműködve fölmenti Ploiești-et.

AUGUSZTUS 30.

Bukarestben a Román Kommunista Párt Központi Bizottságának székháza előtt nagy népgyűlést rendeznek.

Munténia területén fogságba ejtik az utolsó német csapatokat is, amelyek Moldvából vonultak vissza.

A fővárosban feltűnnek a szovjet hadsereg első alakulatai, a lakosság lelkes fogadtatásban részesíti őket.

AUGUSZTUS 31.

Slănic-en és Vălenii de Muntén a Mărgineanca üzem munkásai katonai egységekkel karöltve kiteljesítik a Prahova völgyében rekedt német csapatok megsemmisítésének dicsőséges fegyvertényét.

Az első román hadsereg hatókörében (erdélyi fennsík, Bánát) erőfeszítések történnek a kívülről jövő ellenséges támadások elhárítására.

Igy ér véget a fegyveres hazafias harci alakulatok és a román hadsereg felkelésének nagy fejezete, amely egy 1400 km hosszúságú arcvonalat fogott át a délnyugati meg a nyugati határon és az erdélyi fennsíkon, megkönnyítette az ország észak-nyugati részének felszabadítását, valamint a szovjet hadsereggel együttműködve, az antihitlerista háború folytatását Magyarország és Csehszlovákia területén.

Ebből az ádáz küzdelemből számos fegyveres hazafias harci alakulat vette ki részét, soraiban munkásokkal, diákokkal, mérnökökkel, orvosokkal, tíz- és tízezer hazafival a legkülönbébb társadalmi rétegekből.

Harminc hadosztály, hét csökkent létszámú, a moldvai frontról érkezett hadosztály, különféle hadseregek és hadtestek egységei, tengerész-, repülő-, csendőr-, tüzoltó-, tisztiiskolás-alakulatok vettek részt a harcban. Összesen 465 659 katona.

Augusztus 23- és 31. között a felkelés erői megsemmisítettek több mint 5000 német katonát, foglyul ejtettek 56 455-öt (köztük 14 tábornokot és 1421 tisztet), ami körülbelül hat hadosztálynak felel meg; szétrombolták az ellenség hadfelszerelését, nagy mennyiségű fegyvert és lőszert zsákmányoltak, valamint 438 folyami hajót (60-at elsüllyesztettek), 228 repülőgépet (további 60-at lelőttek); kitépték a hitleristák kezéből Románia valamennyi repülőterét, megmentettek a pusztulástól nem egy ipari létesítményt, hidat, kikötőt, közlekedési utat, és nem utolsósorban megmentették a Prahova-völgyi kőolajmedencét.

ÖSSZEÁLLÍTOTTA LIVIA DANDARA ÉS VASILE I. MOCANU

ILIE PETRE

Isztambuli küldetés

1944. augusztus 24-e reggelén, nyolc óra tájban a Kisásziában tartózkodó török légvédelmi egységek megfigyelő állomásai jelzik: idegen repülőgép hatolt be Törökország légterébe. A riadókészültségben levő légvédelmi alegységek száz meg száz célzókészülékkel pástázzák az eget.

Az idegen repülőgép áttörve a felhőkön szédületes gyorsasággal ereszkedni kezd, majd alacsonyan szállva vízszintesen folytatja útját. A repülőter környékén azonban az Isztambult védelmező ütegek tüzelése fogadja. A pilóta nem vesztí el hidegvérét, s sikerül leszállnia az eszlikői katonai repülőtéren.

*

A Román Kommunista Párt — a többi antihitlerista politikai erő közreműködésével — szervezte és vezette fegyveres felkelés kirobbanása után néhány órával a hivatalba iktatott új kormányra égetően sürgős feladatok vártak: közvetlen kapcsolatot kellett teremteni a szövetségesek kormányaival és katonai parancsnokságaival, hogy hivatalosan tájékoztassák őket Románia politikai és katonai helyzetéről; szükséges volt továbbá a moldvai fronton erőteljes támadásban levő szovjet csapatok és a román hadsereg egységei közötti katonai együttműködésnek és a hadmozdulatok összehangolásának módozatait, valamint a Románia és az Egyesült Nemzetek közötti fegyverszüneti egyezmény aláírásának időpontját és helyét megállapítani.